

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

Mirko Javornik, *Črni breg*. Povest. Krekova knjižnica. Izdala Delavska založba v Ljubljani 1933. Strani 166.

Načrt Delavske založbe, da izda vsako leto razen dveh prevodov iz svetovne socialne književnosti tudi eno slovensko delo, že po kratki dobi ni bil brez vidnega uspeha. Poleg zbirke novel in črtic »Sedem mladih slovenskih pisateljev« je založba doslej izdala troje povesti (Življenje, Predmestje, Črni breg) dveh mladih avtorjev, izmed katerih eden, Miško Kranjec, že danes nekaj pomeni v našem slovstvu. A tudi drugi, Mirko Javornik, kaže nedvomno darovitost. Oba sta prvič skupaj javno nastopila v prej omenjeni zbirki novel kot najmočnejša izmed óne sedmorice; in oba sta prav tako edina izmed vseh tudi do danes pokazala nekaj več. Vendarle pa je Javornik ne samo mnogo manj plodovit pisatelj kakor M. Kranjec, marveč zaostaja za njim tudi po umetniški moči in vrednosti.

»Črni breg« je prvi Javornikov poizkus, seči preko okvira novele in ustvariti širši epični organizem povesti. Pri tem ga ni vodilo toliko oblikovno vprašanje, kolikor motiv in vsebina. Hotel nam je napisati povest iz sodobnega življenja oziroma še določneje: socialno povest. Ne da bi se dotikali vprašanja »sodobnosti« v umetnosti, moramo priznati, da nam je avtor na ta način, sledeč morebiti bolj časovnim geslom kakor pa notranjemu instinktu, prikazal nov, pri nas leposlovno še skorajda neobdelan svet. To mu moramo šteti v dobro, zakaj snovna novost je nedvomno ena izmed pomembnih zahtev pripovedništva. Pisatelj je postavil dejanje povesti v kmetiško-delavsko okolje. Središče povesti je Korenova družina in njena usoda, ki je zlasti poudarjena v usodi enega njenega člana, nesrečnega sina Toneta. Po očetu še več ali manj kmetjska, se ta družina v sinovih po nujnosti socialnih razmer popolnoma proletarizira. Torej isto vprašanje, ki se ga je bil — v zvezi z narodnim in izseljeniškim vprašanjem — dotaknil že Župančič v svoji »Dumi!« Pri branju »Črnega brega« sem se moral na strani 146 spomniti naslednjih verzov iz nje:

»Pustil si plug in motiko, v zemljó se zalezal,
starec, in križ ti na grobu rjavi in poveša se;

sin tvoj zaril se je živ pod zemljó — — koplje,
v rovu še zarja poljan mu mračne misli obseva,
sin njegov več ne bo jih poznal, ne sanjal o njih.«

Tako bi se bil Javornik v »Črnem bregu« lahko lotil našega narodnega gospodarskega in socialnega vprašanja — kot umetnik. Toda kakor toliko drugega je žal tudi to vprašanje v povesti samo nakazal, namesto da bi mu bilo — recimo — za osnovo dela. Če se namreč vprašamo, na čem pričujoča povest sloni, vidimo, da nima pravih epičnih, a tudi ne idejnih tal.

Naslov »Črni breg« obljublja nekaj, česar avtor ni izpolnil. Ni nam napisal niti izrazito socialne, še manj kolektivne povesti, čeprav nam je v posameznih epizodah oboje nakazal. Zamisel kolektivne povesti je bila onemogočena že takoj, ko se je pisatelj odločil, prenesti vso težo zgodbe na opis usode Korenove družine. A kako neizrazita je celo podoba te družine! Razen matere in očeta nam je pisatelj dosti živo naslikal samo še sina Toneta. Toda obširnost, s katero nam opisuje njegovo bolezen, izvirajočo iz nesreče v rudniku, se slabo ujema s sicer skupimi dogodki. To slabi povest v vsebinskem pogledu prvič zato, ker nesreča kot socialen dokument ni prepričevalna. Razen tega pa je videti, kakor bi bil avtor skušal s slikanjem okolja utemeljiti edinole Tonetovo nesrečo, to pa je slednjič potreboval, da je mogel tudi ljubezensko zgodbo med njim in Fani vplesti v niz vseh žalostnih dogodkov. Tako je povest po svojem notranjem vsebinskem obsegu vedno ožja, podoba ene ali več individualnih usod, in je njena razdelitev na štiri poglavja v resnici samo navidezna. Povest bi mogla in tudi morala biti spričo take zasnove mnogo krajša.

Pisatelj v svoji domišljiji ni imel dovolj snovi, da bi iz nje ustvaril širši epični organizem. Zdi se, da je ta pomanjkljiva zgodba tudi ena izmed posledic njegovega preveč racionalističnega odnosa do življenja. Prezirajoč elementarno doživetje čuvstva in še posebno domišljije zapada avtor v neke vrste intelektualni artizem absolutne stvarnosti. Zato ne pogreša topline in srčne krvi samo njegova beseda, marveč ima to za posledico še hujšo, za pripovednika naravnost usodno napako: da namreč njegovo pripovedovanje bravca ne privlači, ker mu manjka magične moči napetosti in očarljivosti. To, a ne življenjska resničnost je vzrok, da je njegovo pripovedovanje večkrat hladno in naravnost suhoparno. Tudi pisateljev jezik je pomanjkljiv in neroden, posebno kar se skladnje tiče.

Vendarle pa je kljub vsem tem napakam v povesti nekaj zelo posrečenih epizod, živih dialogov in izvrstnih opazovanj ter opisov. Iz njih govori resnična nadarjenost. Prav zaradi tega je treba posebej poudariti, da se povest ugodno razlikuje od del nekaterih naših »socialnih« pisateljev tudi po tem, da v nji ni grobe tendence in banalnosti. »Črni breg« pomeni tako le napredek naše socialne ljudske povesti.

France Vodnik

Josipa Murna-Aleksandrova: **Izbrani spisi.** Uredila Trdina Silva. V Ljubljani 1933. Izdala in založila Tiskovna zadruga. Str. CV + 265.

Kaj je bila avtoričina resnična naloga v primeru, da bi s to svojo disertacijo izpolnila, kakor je želela, neko vrzel v naši slovstveni zgodovini?